

Beleidsmixer

Routewijzer naar instrumenten en prikkels voor klimaatadaptatie op privaat terrein

Alliantie Financiële Prikkels

nextgreen
connecting green ambitions

STROOM en ONDERSTROOM

Routewijzer om klimaatadaptatie te stimuleren op privaat terrein

Deze routewijzer is bedoeld voor gemeenten en/of waterschappen.

- Ben je op zoek naar manieren om klimaat-adaptatie te stimuleren op privaat terrein?
- Vraag je je af hoe financiële prikkels hierbij ingezet kunnen worden?

De werkgroep beslisondersteuning van de Alliantie Financiële Prikkels maakte deze routewijzer voor jou.

Onderstaand raamwerk biedt structuur aan de **beslissingen** en keuzes die nodig zijn om tot **financiële prikkels voor klimaatadaptatie** te komen. Het bestaat uit vier stappen Bij iedere stap verwijzen we naar bestaande tools en tools uit de Alliantie die je kunnen helpen bij het maken en onderbouwen van keuzes. Deze beslissingen kun je soms ook op pragmatische gronden nemen.

De beslisondersteuning richt zich op klimaatadaptatie in het **stedelijk gebied** en kijkt zowel naar **nieuw-bouw** als **bestaande bouw**. De focus ligt op het stimuleren van maatregelen op **privaat terrein**. We kijken vooral naar financiële prikkels, maar ook naar de combinatie met andere soorten beleidsinstrumenten.

De *belangrijkste inzichten* van de werkgroep vind je in de routewijzer terug.

Stap 1.
Doelen & opgaven

Verduidelijk je **doelen** voor klimaatadaptatie

- Probleem analyseren
- Beleidsdoelen afwegen
- Participatie

"Zonder doelen werkt het niet"

Stap 2.
Maatregelen & stakeholders

Duid de gewenste **fysieke maatregelen** en de belangrijkste **stakeholders**

- Effectiviteit van maatregelen
- Stakeholders
- Meekoppelen
- Brede baten van groen

"Klimaatadaptatie is niet mogelijk zonder privaat terrein"

Stap 3.
Instrumentenmix

Bepaal je **instrumentenmix** om klimaatadaptatie te stimuleren op privaat terrein

- Communicatie
- Financiële prikkels
- Juridisch verplichten

"Brede mix van instrumenten is nodig"

Stap 4.
Financiële prikkels

Werk je **financiële prikkels uit**

- In natura
- Subsidie
- Groene leges
- Duurzame rioolheffing

"Mix van private en publieke bijdragen is nodig: financiële prikkels"

Stap 1. **Doelen & opgaven**

Verduidelijk je doelen en opgaven voor klimaatadaptatie. Op basis van een heldere klimaatrisico analyse kijk je naar de samenhang van klimaatadaptatie met andere beleidsdoelen. Bepaal verder het gewenste participatieniveau van inwoners, bedrijven en andere partijen.

Probleemanalyse: klimaatrisico's

Stresstest en Risicodialoog
Ambities Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Klimaateffectatlas
Online tool - klimaatrisico's per gemeente

Klimaatschadeschatter
Online tool - verwachte klimaatschade (tot 2050) per gemeente

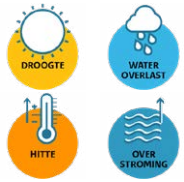

Thema's klimaatadaptatie
Bron: DPRA

Opgaven afwegen

Afwegingskader Omgevingsvisie
Handreiking - opgaven in de omgevingsvisie afwegen mbv de SDGs

Omgevingswijzer
Instrument - integrale duurzaamheid inzichtelijk maken

Gezamenlijke gebiedsambitie
Factsheet - gebiedsambitie als instrument voor borgen klimaatadaptatie

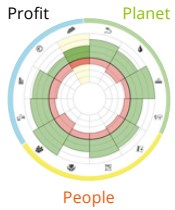

Samenhang tussen verschillende opgaven
Bron: Omgevingswijzer

Participatieniveau bepalen

Ontwerpen van participatie als een bewust maatwerkproces
Factsheet - lessen, stappenplan en handreikingen

Onderbouwd ontwerpen aan participatieprocessen
Kennisbasis - participatie in de fysieke leefomgeving

Co-creatie
Stappenplan en methoden - participatie vormgeven

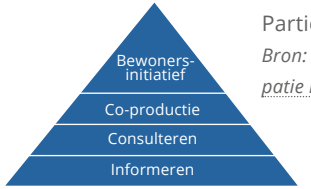

Participatieladder
Bron: Expert paper participatie in klimaatadaptatie

Politieke afwegingen:
- Duurzaamheid
- Rechtvaardigheid
- Institutionele kosten

Lees meer

Extra

Typen doelen

Ambitie/visie
bv. Aantrekkelijke leefomgeving

Resultaat-gestuurd
bv. Min. 90 % neerslag binnen gemeente lokaal houden

Norm
bv. Min. 60 mm waterberging op eigen perceel

Inspanning-gestuurd
bv. Min. 2 ha afkoppelen per jaar

Voorbeeld: Prioriteitenladder Groningen

Stap 2. **Maatregelen en stakeholders**

Duid de gewenste fysieke maatregelen en de belangrijkste stakeholders. Bepaal op basis van je doelen in welk gebied/wijk welke fysieke maatregelen nodig zijn. Is dit kosteneffectief op publiek terrein op te lossen? En kun je de maatregelen laten meekoppelen met andere opgaven? Of moet je ook stakeholders op privaat terrein stimuleren en kun je dan de bredere baten van groene adaptatiemaatregelen benutten?

Politieke afwegingen:
- Duurzaamheid
- Rechtvaardigheid
- Institutionele kosten

Lees meer

Effectiviteit van maatregelen

Groenblauwe netwerken & **Rainproof**
Overzichten - maatregelen voor klimaatadaptatie

Effectiviteit klimaat-adaptatie-maatregelen
Tabel - effectiviteit van adaptatiemaatregelen op verschillende thema's

Toolbox Klimaat-bestendige Stad
Online tool - effectiviteit en kosten van adaptatiemaatregelen

Meekoppelen

Slim Koppelen Klimaatadaptatie
Handreiking - meekoppelen met energie-transitie, nieuwbouw en renovatiecycli

Handboek meekoppelen
Website - "spelregels" van meekoppelen bepalen

Brede baten van groen

TEEB stad
Online tool - maatschappelijke waarde van groen en water in de stad

Groene Baten Planner
Scenarioanalyse - maatschappelijke waarde van groen in A'dam

Brede baten van groen
Bron: Green Deal Groene Daken

Stakeholders

Atlas van de Regio
Kaart - grondeigendom in Nederland

Participatie inrichten
Zie de tools onder "participatieniveau bepalen" bij stap 1.

Klimaataanpassingen bij
Website - inspiratie per stakholdergroep door Samen Klimaatbestendig

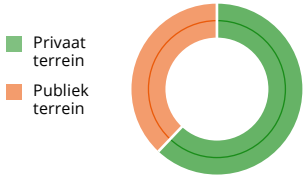

Voorbeeld Den Haag: Aandeel privaat (65%) versus publiek (35%) terrein

Stap 3. **Instrumentenmix**

Bepaal je instrumentenmix om klimaatadaptatie te stimuleren op privaat terrein.
Vaak is een mix van beleidsinstrumenten gewenst om stakeholders te stimuleren.

Overzichten beleidsinstrumenten

Roadmap Klimaatrobuuste Gebiedsontwikkeling*
Overzicht van beleidsinstrumenten

Borgen klimaatadaptatie op privaat terrein*
Overzicht van beleidsinstrumenten

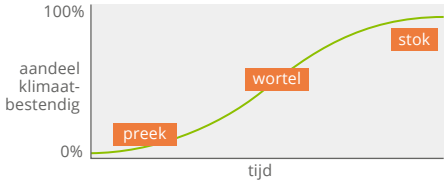

De preek, de wortel en de stok vormen samen de instrumentenmix. Hun (gezamenlijke) effectiviteit vraagt nog verder onderzoek.

Communicatie (preek)

Gedragstool klimaat-adaptatie
Online tool - communicatie afstemmen op doelgroepen

Gedragsaanpak financiële prikkels
Rapport - resultaten gedragsonderzoek Rucphen & Son en Breugel

Ons Water Leefstijlvinder
Kaart & communicatietoolkit - leefstijlen van inwoners

Financiële prikkels (wortel)

Financiële prikkels voor klimaat-adaptatie*
Inventarisatierapport

Juridisch verplichten (stok)

Handreiking decentrale regelgeving*
Voorbeeldteksten - decentrale regelgeving voor klimaatadaptatie

Modellen voor juridische instrumenten klimaatadaptatie*
Rapport - waterberging juridisch voorschrijven

"Altijd in enige vorm nodig" ← *"Om communicatie te versterken"* *"Om verplichting te verzachten"* → *"Om iedereen mee te krijgen"*

Politieke afwegingen:
- Duurzaamheid
- Rechtvaardigheid
- Institutionele kosten

Lees meer

Extra

Financiering van klimaatadaptatie

Lees meer:
- Beeldverhaal - Nederland klimaatbestendiger maken: welke rol spelen financiële instellingen?
- Financiële instrumenten klimaatadaptief bouwen

** In bijlage 2 lees je welke beleidsinstrumenten in deze overzichtspublicaties opgenomen zijn.*

Stap 4. **Financiële prikkels**

Werk de financiële prikkels verder uit. Er zijn financiële prikkels die decentrale overheden kunnen inrichten en er zijn prikkels vanuit de Rijksoverheid ontwikkeld. Ze staan met voorbeelden uitgewerkt bij elkaar in de inventarisatie 'Financiële prikkels voor klimaatadaptatie'. We geven hier een samenvatting en noemen de belangrijkste.

1 Diensten in natura

Het aanbieden van maatregelen op privaat terrein op kosten van de gemeente / het waterschap. Voorbeelden: Onttegeldiensten Amsterdam, Tegeltaxi Rotterdam, Aanleg geveltuintjes Harderwijk, Boomadoptieplan Putten.

	Woningen		Bedrijven/corporaties
	Gebruiker/ huurder	Eigenaar	
Eenmalige prikkel *stimuleert aanleg*	In natura 1 Subsidie 2 Fondsvorming Btw-differentiatie of vrijstelling A		
		Groene leges 3	
			Costsharing Investeringsaftrek B Groene lening / groenfinanciering C
Structurele prikkel *stimuleert onderhoud*	Duurzame rioolheffing 4 Waterspoor		

2 Subsidie

Het verstrekken van geld of vouchers voor de aanleg van klimaatadaptatiemaatregelen door bewoners of bedrijven. Voorbeelden: Vouchers in Rucphen, Stimuleringsregeling Noord-Veluwe, Klimaatpremie Antwerpen.

Infographic effectiviteit
Noord-Veluwe - onderbouwing subsidiehoogte voor maatregelen

3 Groene leges

Korting of vrijstelling van de leges voor vergunningaanvraag bij duurzame nieuwbouw of verbouwing. Voorbeelden: Oldenzaal, Zeist, Zwolle en Den Haag.

4 Duurzame rioolheffing

Het aanpassen van de heffingsmaatstaf van de rioolheffing, zodat klimaatadaptie (bv. afkoppelen) wordt beloond. Voorbeeld: Verordening Son en Breugel.

Duurzame Rioolheffing
Factsheet

Beslisboom rioolheffing
Enschede - opties voor rioolheffing verkennen

Waterspoor
Variant op de duurzame rioolheffing waarbij ook de drinkwaterprijs naar verbruik gediffe-rentieerd wordt. Voorbeelden: Watertarief Vlaanderen.

Politieke afwegingen:
- Duurzaamheid
- Rechtvaardigheid
- Institutionele kosten

Lees meer

Financiële prikkels door de Rijksoverheid

A Verlaagd btw-tarief voor:
- Beplanting (sierteeltproducten) en zaden
- Arbeidskosten bij isolatie van woningen ouder dan 2 jaar

B Milieu-investeringsaftrek (MIA\Vamil) voor bedrijven en woningcorporaties bij aanschaf van bv. infiltratiesystemen en vegetatiedaken

C Groene lening/groenfinanciering, met belastingvoordeel bij het investeren in of lenen voor groene projecten.

Rechtvaardigheidsgrond en bewijslast
Voor de uitwerking van een financiële prikkel moet je bepalen of iemand voldoet aan de voorwaarden voor subsidie of belastingvoordeel.

Lees meer

Hoe verder?

We hopen dat deze beslisondersteuning jou inspireert en op weg helpt in de besluitvorming rond financiële prikkels voor klimaatadaptatie. De samenwerking als Alliantie Financiële Prikkels rondt af in juni 2021, maar het gedachtegoed en onze ervaringen rond beslisondersteuning stoppen daar niet mee. We moedigen je aan om aan de slag te gaan met financiële prikkels en de ervaringen op dit vlak te delen, zodat de toepassingen en de kennis zich blijven ontwikkelen.

Wil je meer weten of wil je je ervaringen verder brengen?
Neem dan contact op met info@nextgreen.nl en/of info@stroomenonderstroom.nl

Werkregio Noord-Veluwe

Colofon

Deze publicatie is het eindproduct van de werkgroep beslisondersteuning binnen de Alliantie Financiële Prikkels.
Betrokken partners: Gemeenten Dordrecht, Enschede, Harderwijk, Werkregio Noord-Veluwe, Hoogheemraadschap Delfland en Waterschap de Dommel.
Auteurs en procesteam: Anne-Marie Bor en Iris Maria Hertog (NextGreen) en Carleen Mesters (Stroom en Onderstroom).
Beeld op cover: Sjon Heijenga

© NextGreen, Stroom en Onderstroom, juni 2021

Bijlage 1. **Politieke afwegingen**

Bij iedere stap in het beleidsproces spelen ook politieke en maatschappelijke afwegingen mee. Het keuzeproces om tot financiële prikkels voor klimaatadaptatie te komen, zal doorgaans tijd en een politieke verankering vragen. Hieronder zetten we een aantal veelvoorkomende politieke afwegingen op een rij, die een rol spelen bij het komen tot financiële prikkels voor klimaatadaptatie. De uiteindelijke afwegingen en doorslaggevende argumenten zullen in iedere situatie anders zijn.

Duurzaamheid

- **Ambitie:** welke toekomstvisie heeft men voor het gebied?
- **Verwachte bijdrage aan klimaatadaptatie:** hoe substantieel is het verwachte effect van de financiële prikkel (en de daarmee gestimuleerde maatregelen) op klimaatadaptatie?
- **Verwachte bijdrage aan andere duurzaamheidsdoelen:** in hoeverre draagt de financiële prikkel (en de daarmee gestimuleerde maatregelen) bij aan biodiversiteit, leefbaarheid, bewustwording, groen, etc?
- **Verwachte effecten voor het watersysteem:** in hoeverre draagt de financiële prikkel (en de daarmee gestimuleerde maatregelen) bij aan het verkleinen van de afvalwaterstroom, het verminderen van drinkwatergebruik, etc?
- **Voor- en nadelen van een centraal (efficiënt) versus decentraal (flexibel) systeem voor waterafvoer.**

Institutionele kosten

- **Agendering:** staat klimaatadaptatie voldoende hoog op de bestuurlijke agenda om er aandacht aan te besteden?
- **Proportionaliteit:** staat het gekozen middel in verhouding tot de opgave/urgentie?
- **Doelmatigheid:** is de gekozen financiële prikkel het meest doelmatige beleidsinstrument om de gewenste maatregelen te realiseren?
- **Perceptiekosten:** staan de ambtelijke kosten voor administratie en handhaving in verhouding tot de verwachte baten?
- **Gemeentelijke inkomsten/uitgaven:** staan de verwachte opbrengst voor klimaatadaptatie in verhouding tot de verwachte daling van inkomsten door belastingvoordeel in de rioolheffing of groenen leges?
- **Gemeentelijke woonlasten:** blijft het totaal aan gemeentelijke lasten acceptabel voor inwoners en ondernemers?
- **Draagvlak:** wat vindt de kiezer ervan?

Rechtvaardigheid

- **Beginsel:** welk beginsel wordt gehanteerd binnen de gemeente?
  - Kostenveroorzakingsprincipe: degene die kosten veroorzaakt (bv. voor waterafvoer en –zuivering) moet hiervoor betalen.
  - Profijtbeginsel: degene die het meeste profijt heeft van bepaalde diensten, betaalt het meeste mee.
  - Solidariteitsbeginsel: iedereen betaalt even veel, ondanks dat de effecten van klimaatverandering niet overal gelijk zijn.
- **Inkomenspolitiek:** welke effecten heeft de prikkel op groepen met hoge vs lage inkomens?
- **Gelijkheidsbeginsel:** kan iedereen meedoen? (vb. huurders vs woningeigenaren, doorlaatbare bodem vs niet-doorlaatbare bodem)
- **Toegankelijkheid:** hoe kan het inclusief gemaakt worden voor bv. verschillende culturele groepen, senioren, minima, laag-geletterden etc.?

Bijlage 2. **Beleidsinstrumenten per overzichtspublicatie**

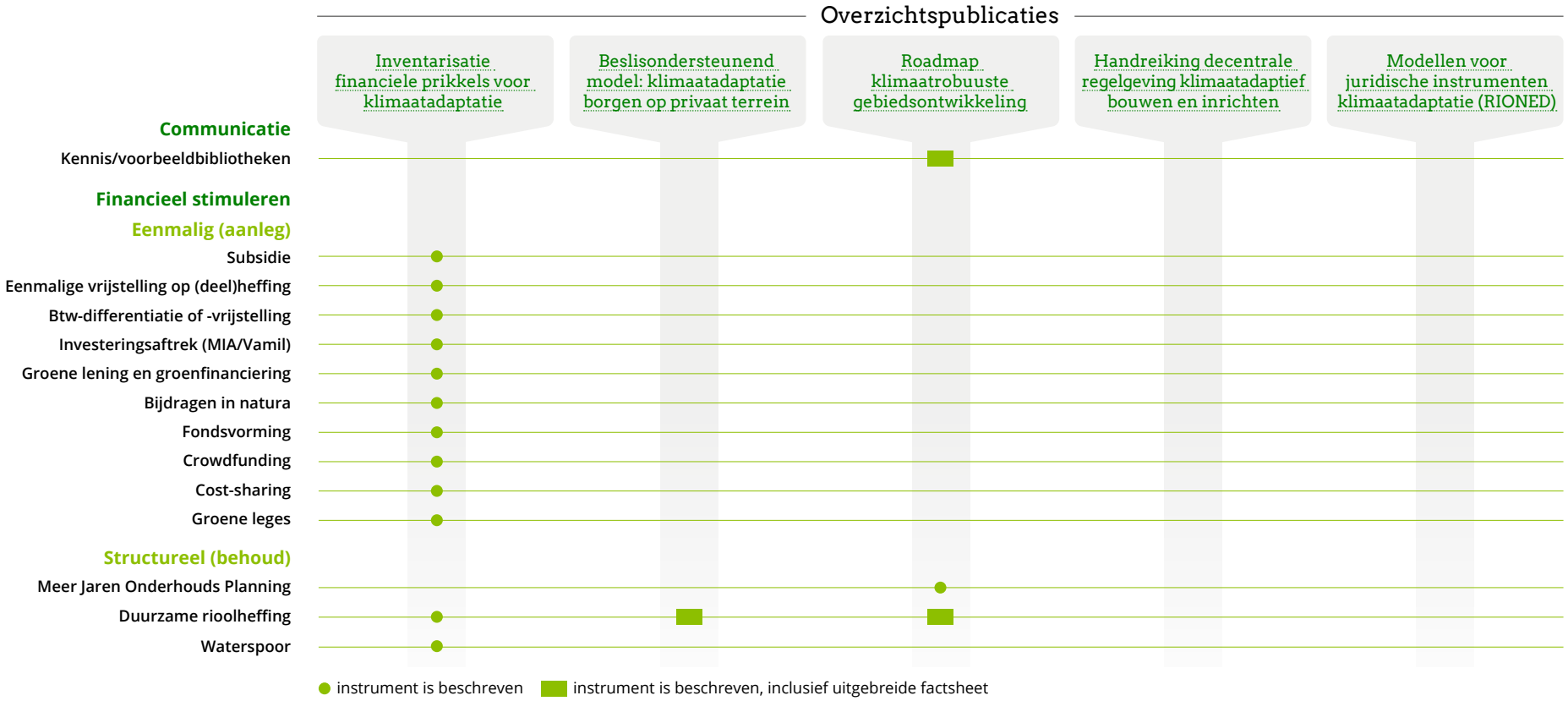

Bijlage 2. **Beleidsinstrumenten per overzichtspublicatie**

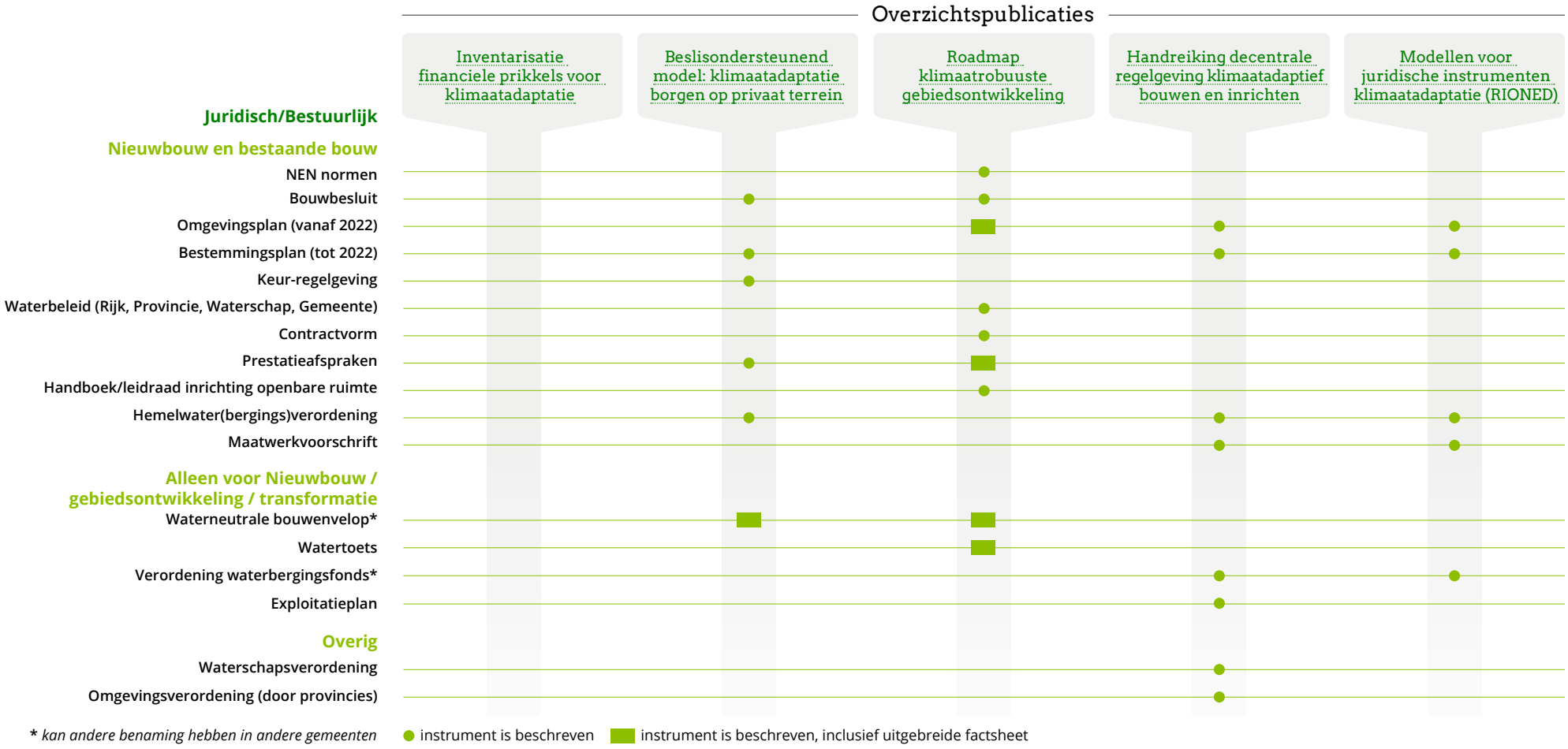

Bijlage 2. **Beleidsinstrumenten per overzichtspublicatie**

Bijlage 3. **Rechtvaardigheidsgronden en bewijslast**

Voor financiële prikkels zoals een subsidie of rioolheffing zijn een rechtvaardigingsgrond en een bewijslast nodig. In deze bijlage geven we voor financiële prikkels voor klimaatadaptatie inzicht in wat dit betekent en welke vormen en mogelijkheden er zijn.

Voor financiële prikkels zoals een subsidie of rioolheffing zijn een rechtvaardigingsgrond en een bewijslast nodig. In deze bijlage geven we voor financiële prikkels voor klimaatadaptatie inzicht in wat dit betekent en welke vormen en mogelijkheden er zijn.

- Bij de **rechtvaardigingsgrond** gaat het om de grond op basis waarvan een subsidie of belastingkorting wordt verleend. Voorbeelden zijn: '100% afgekoppeld' of 'percentage onverhard terrein'.
- Bij de **bewijslast** gaat het over het aantonen of dan wel in welke mate aan deze rechtvaardigingsgrond is voldaan. Voorbeelden zijn: een label, foto's of kassabonnen van de aanschaf van de maatregel.

De rechtvaardigingsgrond en de gevraagde vorm van bewijslast hebben hoogstwaarschijnlijk mede invloed op het succes van de financiële prikkel. Naar deze mate van invloed is (voor zover wij weten) nog geen onderzoek gedaan. Daarnaast hebben de rechtvaardigingsgrond en de bewijslast invloed op de institutionele kosten. Bijvoorbeeld vanwege de kosten van (steekproefsgewijze) controle, of vanwege kosten die gepaard gaan met mogelijke bezwaren. Dit risico op bezwaar wordt mede door de keuze van rechtvaardigingsgrond en bewijslast bepaald, zie ook het rapport 'Financiële prikkels voor klimaatadaptatie'.

Enkele manieren om de rechtvaardigingsgrond en bewijslast vorm te geven:

1. Inwoners bij de aanvraag van de prikkel via het uploaden van foto's genomen maatregelen laten bewijzen, en zelf steekproefsgewijs controleren (Son en Breugel, Venray);
2. Gebruik maken van een waterlabel (Amsterdam en Den Haag gebruiken dit, maar niet rond een financiële prikkel);
3. Inwoners zelf het waterbergend vermogen van hun perceel laten invoeren en berekenen (Rucphen);
4. De economische waarde van de te nemen maatregelen op gebouw/perceelniveau doorrekenen met een MKBA (Rotterdam kijkt hiernaar voor daken, maar niet rond het inzetten voor een financiële prikkel).
5. In kaart brengen van de mate van vergroening met luchtfoto's en AI (ervaringen Rotterdam en ook in Dordrecht, echter deze vorm is juridisch niet houdbaar als bewijslast voor financiële prikkels)

Kanttekening: De voor- en nadelen van deze rechtvaardigheidsgronden en bewijslast, en de mate waarin deze juridisch houdbaar zijn, zijn binnen de Alliantie niet verder uitgewerkt. De eerste variant lijkt het meest gangbaar en haalbaar te zijn.